
РОЗДІЛ XIII. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ НАУКИ

УДК 340.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.3.67>

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ ЧЕХІЄЮ ДОПОМОГИ УКРАЇНІ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ОСОБЛИВОСТІ, НАПРЯМИ, ФОРМИ ТА РІВНІ

Туряниця В.В.,

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: 0009-0000-9791-3428

Шанта І.І.,

студент юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: 0009-0002-1575-5951

Туряниця В.В., Шанта І.І. Законодавче забезпечення надання Чехією допомоги Україні в період російсько-української війни: особливості, напрями, форми та рівні.

Автори дослідження розкривають тему на великій базі фактичного матеріалу. Вони ретельно здійснили його аналіз, зробили переконливі висновки, підкріплені фактами щодо дій влади, опозиційних до неї партій. Дослідники чітко виокремили напрями, форми, рівні реалізації допомоги Україні Чеською Республікою відповідно до верховенства права – міжнародного та національного. Вони акцентують увагу і на діях опозиційних партій, що прагнуть на розпочатій імперією Російської Федерації війни проти України задовільнити власні амбіції, нехтуючи міжнародним гуманітарним правом. Їхні дії мають ознаки посттоталітаризму, посткомуністичної травми, прихильності до групи зла на планеті, котру формують тоталітарні держави.

Президент, парламент і уряд Чехії відстоюють принципи демократії і верховенства права, непорушність у XXI столітті визнаних кордонів. Вони проти анексій, збройного вторгнення на території суверенних держав. Уся їхня цілеспрямована робота підпорядкована миру у світі, міждержавному співробітництву, спільній перемозі демократії над тоталітаризмом і проявами неонацизму, подальшому розвитку людської цивілізації на шляху до спільної перемоги, демократії, верховенства права над злом і мракобіссям диктатури.

Цього неможна сказати про депутатів опозиційних партій та їхні дії в національному та європейському парламентах. Їхня позиція щодо задоволення запитів агресора є в край небезпечною. Нинішні умови нагадують атмосферу напередодні Другої світової війни.

Комплексний аналіз теми охоплює хронологічні рамки з лютого 2022 по перші місяці 2025 років, практично період трьохрічної війни. В основу лягли національне та міжнародне право, матеріали поточних архівів уряду, галузевих міністерств та громадських організацій.

Застосований дослідниками аналітико-синтетичний метод дав можливість зробити переконливі та обґрунтовані висновки, виокремити дії різних гілок влади, регіонів, опозиції та зацентувати увагу на антигуманній позиції деяких партій та їх членів.

На основі аналізу процесів допомоги Чехії Україні та її громадянам, напруженості між коаліцією та опозицією та окремими депутатами, що виникла, автори роблять паралелі із ситуаціями, що були наявні в кінці Першої Чехословацької Республіки.

Ключові слова: Чехія, Україна, агресія, російсько-українська війна, анексія, суверенітет, права і свободи, національне та міжнародне право, напрями, рівні, форми допомоги, спільна перемога.

Turyanytsya V.V., Shanta I.I. Legislative provision of Czech Republic's assistance to Ukraine during the russian-ukrainian war: features, directions, forms and levels.

The authors of the study cover the topic on the basis of a large base of factual material. They have carefully analyzed it and made convincing conclusions supported by facts about the actions of the government and opposition parties. The researchers have clearly identified the directions, forms, and levels of assistance to Ukraine provided by the Czech Republic in accordance with the rule of law, both international and national. They also emphasize the actions of opposition parties seeking to satisfy their own ambitions in the war against Ukraine launched by the Russian Federation empire, ignoring international humanitarian law. Their actions bear signs of post-totalitarianism, post-communist trauma, and commitment to the group of evil on the planet, which is formed by totalitarian states.

The President, Parliament and Government of the Czech Republic defend the principles of democracy and the rule of law, and the inviolability of recognized borders in the twenty-first century. They are against annexations and armed invasions of sovereign states. All their purposeful work is subordinated to peace in the world, interstate cooperation, the common victory of democracy over totalitarianism and manifestations of neo-fascism, further development of human civilization on the path to a common victory, democracy, the rule of law over evil and obscurantism of dictatorship.

This cannot be said about members of opposition parties and their actions in the national and European parliaments. Their position on satisfying the aggressor's demands is extremely dangerous. The current conditions resemble the atmosphere on the eve of World War II.

The comprehensive analysis of the topic covers the timeframe from February 2022 to the first months of 2025, practically the period of the three-year war. It is based on national and international law, materials from the current archives of the government, line ministries, and NGOs.

The analytical and synthetic method used by the researchers made it possible to draw convincing and well-founded conclusions, to highlight the actions of various branches of government, regions, and the opposition, and to focus on the inhumane position of some parties and their members.

Based on an analysis of the processes of Czech aid to Ukraine and its citizens, the tensions between the coalition and the opposition, and individual deputies that arose, the authors draw parallels with the situations that existed at the end of the First Czechoslovak Republic.

Key words: Czech Republic, Ukraine, aggression, Russian-Ukrainian war, annexation, sovereignty, rights and freedoms, national and international law, directions, levels, forms of assistance, common victory.

Актуальність та постановка проблеми дослідження. Загарбницька гібридна війна, розпочата Російською Федерацією проти суверенної України підняла на поверхню чимало проблем також у країнах Європи та на інших континентах. Вона стала лакмусовим папірцем ефективності функціонування міжнародних інститутів, міждержавних зв'язків, політичних, військових та інших утворень, верховенства міжнародного права в час глобальних і малопередбачуваних політико-правових процесів, спричинених турбулентністю та трансформацією на шляху вибудови механізму нового світопорядку.

Сьогодні Європа відчула реальну військову загрозу збоку неоімперії. Вона стала, хоч і повільно, усвідомлювати свою провину щодо її початку, необхідності надання допомоги Україні в боротьбі із спільним і небезпечним ворогом. На четвертому році війни Європа шукала шлях створення воєнного механізму щодо міцної і стабільної гарантії своєї безпеки. Цього можна досягти сьогодні тільки разом, у єдності підходів до його архітекtonіки, чіткого розуміння необхідності та усвідомлення громадянами країн, що захист Європи є справою кожного громадянина і держави. Тільки так можна побудувати ефективний і сучасний механізм спільної безпеки.

Відповідно до «Угоди про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Українською та Чеською Республікою від 18 липня 2024 року обидві країни засуджують невиправдану і незаконну війну Російської Федерації проти України» [1]. Ця війна порушує міжнародне право та засадничі принципи статуту Організації Об'єднаних Націй [2].

Чехія непохитна у своїй підтримці незалежності суверенітету та територіальної цілісності України в межах її кордонів, міжнародно визнаних із 1991 року та визнає невід'ємне право України відповідно до статті 51 Статуту ООН про свій захист.

Дружній народ Чеської Республіки з перших днів війни одним із перших почав надавати допомогу збройним силам, а також громадянам України, біженцям, котрі знайшли прихисток на її території. Чехія на законодавчому рівні засудила агресивну імперську політику війни Російської Федерації як геноцид українського народу та ухвалила закон Lex Ukraine [3].

Одним із непередбачуваних напрямів допомоги Чехією українським біженцям та їх адаптації до нових умов була комплексна допомога. На теренах країни опинилися, переважно, жінки, пенсіонери

та діти різного віку, які, відповідно до національного законодавства Чехії мали бути залучені до освітнього процесу з якісним його забезпеченням. Цей напрям знайшов аналіз у нашій публікації [4].

Влада Чехії та її народ розуміють, що Україна сьогодні захищає не лише свій суверенітет і право вирішувати власну долю, а й захищає, відстоює фундаментальні принципи статуту ООН та верховенство міжнародного права. Вона також стоїть на варті захисту євроатлантичної та глобальної безпеки. Приклад підтримки України Чехією під девізом «Чехія надаватиме підтримку Україні стільки скільки буде потрібно» став взірцем для країн, що сповідають демократію, верховенство права, спільну безпеку, мир і перемогу для збереження людства та його подальшого цивілізаційного розвитку.

Мета дослідження полягає в комплексному підході до розкриття законодавчого забезпечення Чехією підтримки України в період російсько-української війни в хронологічних рамках 2022–2025 років.

Проаналізувати особливості, напрями, форми та рівні допомоги відповідно до норм національного, європейського та міжнародного законодавства.

Виокремити ставлення опозиційних партій та окремих депутатів до даної проблеми як в рамках національного, так і Європейського Союзу парламентів. Це дає можливість зробити аналіз їхніх дій, прийняття ними рішень та побачити наслідки не тільки на локальному, а і європейському рівнях. Адже сьогоднішні складні політико-правові турбулентні умови вимагають від парламентарів зваженості та відповідальності за прийняті рішення та їх наслідки.

Виклад основного матеріалу. Віроломна жорстока війна Російської Федерації проти України, її хід і наслідки набули масштабного військового конфлікту світового значення. Вона засвідчила цинічне порушення неоімперією міжнародних правових норм співжиття держав, закріплених у міжнародних конвенціях та міжнародному гуманітарному праві. Серед країн, які з самого початку війни надавали різноманітну допомогу Україні, була Чеська Республіка.

Чехія та Україна мають глибокі історичні корені в спільній боротьбі за права людини, волю, свободу і незалежність. Однією з характерних рис народів двох країн є співпраця і взаємодопомога як в минулому, так і в сьогоднішніх турбулентних процесах по захисту своїх держав, забезпеченні миру, верховенства права в Європі і на планеті. Прикладом ефективної співпраці та взаємодопомоги між країнами є і нинішній складний період людської цивілізації у ХХІ столітті.

Добре усвідомлюючи мету війни агресора в особі імперської РФ – знищення України як держави та її населення, реанімувати імперію зла – СРСР та повернути під свій контроль європейські країни, що входили до Варшавського договору, Чехія чітко визначила свій магістральний шлях та її роль у процесах, що відбуваються з елементарним недотриманням міжнародного права, ухвалених угод, договорів, меморандумів. Чеська Республіка свою позицію до війни виразила на законодавчому рівні. Уже 11 травня 2022 року Сенат парламенту Чехії ухвалив постанову, якою визнав військові дії Російської Федерації на території України геноцидом українського народу та визначив першочергові дії країни щодо надання підтримки Чехією Україні зброї та отримання нею статусу кандидата на членство в Європейському Союзі [5].

До речі, аналогічний документ був поданий до конгресу США тільки в січні 2025 року. Таке запізніле визнання, а також не своєчасне прийняття інших рішень, щодо надання невідкладної допомоги Україні, сприймається демократичною спільнотою як нерішучість та слабкість США – головного захисника демократії в світі, наполегливого ініціатора знищення ядерної зброї в Україні, яка посідала третє місце за своїм потенціалом у світі серед ядерних держав. США були також одним із головних гарантів безпеки безядерної України, підписавши Будапештський меморандум [6].

Відзначимо, що Чехія одна з перших країн розпочала активно надавати різноманітну допомогу Україні. Особливо вона побачила необхідність забезпечення Збройних Сил України зброєю і боєприпасами, розуміючи силу агресора, стан військової готовності України після підписання Меморандуму в Будапешті та свідоме порушення його одним із підписантів – Російською Федерацією. Як зазначає міністр оборони Чехії Яна Чернохова, її країна з початку війни та станом на кінець 2024 року передала Україні із складів чеської армії зброї і боєприпасів на суму 7,3 мільярда крон (291,5 млн євро). Як донор і координатор Чехія брала також участь у поставках ЗСУ зброї на 3 млрд доларів (71,8 млрд крон). Чеська армія та оборонна промисловість поставили в Україну 1600 одиниць військової техніки. На своїй території та в Польщі було підготовлено більше 7 тисяч українських військових. Чехія також зробила внесок в розмірі 865 млн крон (34,5 млн євро) в «чеську збройну ініціативу».

Новою формою допомоги стала реалізація проєктів про створення чесько-українських компаній по спільному виробництву дронів, зброї та боєприпасів. Станом на кінець 2024 року підписано три договори по спільному виробництву зброї та боєприпасів [7].

На сьогодні збільшилася частка зброї українського виробництва, що використовується на фронті. Вітчизняна оборонна промисловість забезпечує вже понад третину потреб української армії,

близько 30 відсотків зброї надходить із європейських країн та понад 30 забезпечують Сполучені Штати Америки.

Наприкінці минулого року президент Чехії підписав 40 громадянам країни дозвіл брати участь в російсько-українській війні на боці України. Це, в порівнянні з попередніми двома роками найбільша щорічна кількість.

У цьому напрямі допомоги вирізнялися індивідуальні, групові та колективні форми допомоги Збройним Силам України, де в першу чергу проявлялися окремі громадяни – меценати, бізнесмени, волонтери, групи та колективи різних підприємств і установ. Проходив активний збір коштів під різними гаслами, зокрема, «Танк для Путіна», «Подарунок Путіну», «Танк Масарик вирушив на війну» та іншими з метою придбання військової техніки, зброї, боєприпасів та солдатської амуніції.

Важливою правовою формою захисту і підтримки України та її біженців, які знайшли з перших днів війни притулок на чеській землі, стала робота правоохоронних і правозахисних органів по боротьбі та застосування превентивних заходів щодо виявлення, затримання та притягнення до відповідальності на основі права про схвалення громадянами Чехії війни і підтримки Росії проти України та надання їй допомоги у різних формах і в будь-яких напрямках, а також прояви ненависті до українських біженців та нападу на них.

Правовими інституціями було зафіксовано, розслідування та подано до суду 82 випадки у цьому напрямі. По 42 судами в Празі, Плзні, Верховне винесено вироки відповідно §365 і §405 кримінального кодексу Чеської Республіки.

Попри багатогранну підтримку України та біженців Чехією та іншими країнами Європейського Союзу маємо і прояв нехтування і неповаги та порушення норм, прийнятих на рівні національного і європейського права, низки законодавчих актів, в тому числі й санкцій, котрі чітко регламентують міждержавні відносини демократичних країн із агресором – Російською Федерацією.

Порушення прийнятих норм особливо проявилось в минулому році в напрямі торгівлі пивом. Корупція характерна не тільки для Чехії, її метастази дали про себе знати в інших європейських країнах, підприємства які здійснювали співпрацю з низкою російських компаній, тому прийняті санкції на початку війни й на третьому її році повністю не досягли своєї мети. Чимало підприємств обходять або й свідомо ігнорують санкційний режим. За порушення країнами-членами Євросоюзу санкцій та не внесення до національних законодавств нових правил ЄС щодо порушень міжнародних санкцій їм доведеться сплатити багатомільйонні штрафи [8].

Стратегічним напрямом допомоги і чесько-українського співробітництва на близьку і віддалено перспективу, що вже виокремилися і діють – відбудова України. Перші вагомні кроки вже зроблені як на загальнодержавному, так і регіональних рівнях.

У Празі 12 липня 2024 року відбулося Десяте засідання Українсько-Чеської змішаної комісії з питань економічного, промислового і науково-технічного співробітництва. На ньому зазначалося про актуальність двосторонніх відносин у період війни, окреслено подальший розвиток співпраці та реалізації спільних проєктів за участі чеських інвестицій. На рівні міністрів двох країн ведеться координація зусиль на міжнародній арені в напрямі європейської та євроатлантичної інтеграції України та реалізації проєктів у рамках відбудови України. Уповноваженим уряду Чехії з питань відбудови України є Томаш Копечни, який активізує роботу по виходу чеського бізнесу на ринок України, що дає нові можливості для інвесторів. Уже є добрі напрацювання допомоги Дніпру і Харкову [9].

Уряд у 2024 році затвердив програму щодо залучення чеських компаній, некомерційних організацій, громадськості та академічний сектор до процесів стабілізації та реконструкції України. Вже з 2025 року на цю програму планується щорічно виділяти 22 мільйони доларів.

Неоцініма допомога надається всіма регіонами Чехії. Ділові, партнерські відносини на рівні регіонів підтверджуються результативною роботою. Прикладом може слугувати Закарпаття, однак, цей напрям заслуговує окремого дослідження.

На відміну від Чехії діаметрально протилежно позицію у підтримці України як у час воєнних дій, так і на шляху її до НАТО і в Євросоюз займають сусідні країни – Угорщина, Словаччина та деякі партії в Австрії і Німеччині. При такому стані треба надати належне народам цих країн, їх принциповій позиції в засудженні політики керманічів своїх держав, очільників партій. Прикладом є багатотисячні мітинги громадян у Будапешті, Братиславі та інших містах. Протестні настрої наявні і з боку молоді.

Перепоною на шляху допомоги, вкрай необхідної перемоги над ординцями не тільки Україні, стали на національному та європейському рівнях депутати опозиційних партій Чеської Республіки. Представники даних партій забули формулу свого народу «Назад у Європу» в боротьбі з тоталітарним режимом комуністів, русифікацією, насаджуванням «російського світу» за допомогою танків у 1968 році. Сьогодні вони прагнуть умиротворити агресора, а не покарати за військові злочини проти людства відповідно до норм чинного міжнародного законодавства.

Напруженість між коаліцією і опозицією перманентно зростає і набуває гострих форм, що ще раз підтверджує антигуманне ставлення до підтримки України у парламентах Чехії і Євросоюзу. Кількість євроскептиків зростає, частина з них є прихильниками РФ і вони входять до групи кремлецентристів.

Нинішня ситуація, що склалася в частини чеського суспільства, керівництва Угорщини та Словаччини, аналогічна подіям спільної історії чеського, угорського, словацького та українського народів доби Підкарпатської Русі – Карпатської України. Оцінка політиком і державним діячем Августиним Волошином подій майже сторічної давності безпосередньо стосується і нинішньої картини, є актуальною з повчальними наслідками та уроками історії людства взагалі і нинішніх поколінь зокрема. Ознаки дій переконливі та спонукають більшої до них уваги та узагальнень.

За наслідки такої політики будуть відповідати перед історією ті чеські політики, які ще й сьогодні вірять мадяронським фарисеям, русофілізму і вважають можливим розбиття нашого народу знов на два народи.

Змагання цих панів є марне. Сила народної свідомості переможе, ... а український народ дасть гострий відпір цьому новому замаху мадяро-русофілів та і чеських шовіністів проти прав українського народу [10].

Сьогоднішня війна є маркером самоідентифікації українців боротьбою за свою державність, суверенітет, повчальним уроком у XXI столітті імперської політики зла і потурання міжнародного права, співпраці народів та цивілізаційного розвитку людства, його життя в умовах миру, свободи, незалежності. Саме за ці цінності бореться Україна, її збройні сили при підтримці демократичних країн світу, де чітко показала свої позиції Чехословацька Республіка, реалізуючи різні напрями до спільної Перемоги Добра над злом.

Висновки. У повномасштабній війні Російської Федерації проти суверенної України викристалізувалися основні шляхи допомоги Чеською Республікою Україні та біженцям, які знайшли прихисток на чеській землі на рівні держави, суспільства, регіональної влади, та місцевого самоврядування.

Особливо вона була відчутна в наданні ЗСУ різного роду зброї та боєприпасів, гуманітарної допомоги населенню у різних формах, напрямках та рівнях. Комплексна допомога реалізувалася в напрямі біженців із України: надання житла, доступу до охорони здоров'я, освіти на всіх рівнях та можливості працевлаштування відповідно нормам міжнародного, європейського та національного законодавства.

Допомога Україні надавалася, продовжує надаватися до тих пір, поки це буде потрібно, зауважив президент Чехії, розуміючи роль Збройних Сил України в забезпеченні стабільності миру і безпеки на європейському континенті.

Різні її форми, напрями і рівні базуються на законодавчій базі національного та міжнародного права. Зауважимо, що норми внутрідержавного права, зокрема закон *Lex Ukraine* зазнав сім змін за цей час відповідно до стану поточної ситуації в країні. Останні зміни до закону парламент вніс на початку 2025 року.

Допомога Чехії Україні є багатосекторною, своєчасною та ефективною. Пріоритет віддано військовій допомозі, захисту українських біженців, відбудові України та сприянню їй на шляху інтеграції до НАТО і ЄС.

Одним із поштовхів допомоги були спільні сторінки історії народів України та Чехії, зокрема, захоплення Німеччиною в 1938 році земель Чехословаччини, усвідомлення уроків цих подій, аналогічних до сьогоднішніх в Україні.

Щодо подальших напрямів досліджень даної проблеми виокремимо такі: роль інституцій – президента, уряду, громадських організацій, груп, колективів, окремих особистостей – волонтерів, меценатів, бізнесменів та пересічних громадян у спільній перемозі демократії над тоталітаризмом, авторитаризмом, використання нових гібридних форм імперії проти цивілізаційного розвитку людства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Угода про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Чеською Республікою 18 липня 2024 р. <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-ta-dovgostrokovu-p-92237>.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 р. URL: http://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.
3. Zákon «Lex Ukrajina». Sbírka zákonů ČR, №66/2022.
4. Туряниця В.В. Освіта українців-біженців у Європейському часопросторі в період російсько-української війни (на прикладі Чеської Республіки) Право – дієвий засіб перемоги України у війні з РФ: аналітика, оцінки, прогнози. Міжнародна колективна монографія за заг. ред. Би-

- саги Ю.М., Белова Д.М., Берч В.В., Дешко Л.М., Заборовського В.В. та Продан В.І. Ужгород: Видавничий дім «РІК-У», 2023. С.196-2114.
5. Постанова Сенату Парламенту Чеської Республіки від 11.05.2022 року. URL: <https://zakordonniukrainci.mfa.gov.ua/storage/app/sites/czech-republic-11052022-ukr.pdf>.
 6. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 5 грудня 1994року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text.
 7. Нові дані про чеську військову допомогу Україні: вже на 7,3 мільярда крон // Radio Prague International, 13.12.2024.
 8. Чеський експорт пива до Росії зріс на 27% // Radio Prague Newsletter, 07.01.2025.
 9. У Празі відбулося засідання Українсько-чеської комісії з питань економічного співробітництва URL: <https://mon.gov.ua/news/u-prazi-vidbulosia-zasidannia-ukrainsko-cheskoj-komisii-z-pytan-ekonomichnoho-spivrobitnytstva>.
 10. Волошин А. Твори. Ужгород, Гражда, 1995. С.94-95.
 11. Поточні архіви Міністерства внутрішніх справ, Міністерства праці і соціальних справ, Міністерства освіти, молоді та фізичного виховання, Міністерства охорони здоров'я, агентства PAQ Research, Radio Prague International, Radio Prague Newsletter та ін.